

УДК 378.637.016:72.03(476)

РОЗВИТОК СТУДЕНТА ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО КЛАСУ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Наталя СВЕЩИНСЬКА (Кіровоград)

Постановка проблеми. Навчаючись у вищому навчальному закладі, готуючись до своєї педагогічної діяльності випускник отримує знання з загальної педагогіки, вивчає музично-теоретичні дисципліни, вивчає історію та теорію музичного мистецтва, методику навчання гри на інструменті, набуває навичок роботи з учнями. На основі отриманих знань та власного досвіду він планує свою подальшу практичну діяльність та самовдосконалюється в процесі подальшої самостійної роботи. У кожного молодого фахівця виникають питання, пов'язані безпосередньо із практичним застосуванням набутих під час навчання у вищому навчальному закладі знань, вмінь та навичок. Для того, щоб організувати учбовий процес та успішно керувати ним, кожен викладач, наставник своїх учнів повинен спиратися в роботі на конкретні знання, що стосуються безпосередньо його діяльності.

Аналіз публікацій. Ґрунтове з'ясування проблеми виконавської майстерності містять дослідження у галузі теорії та історії музичного виконавства (В. Белікова, Ф. Бузоні, Г. Коган, О. Гольденвейзер, А. Корто, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз, С. Фейнберг та ін.) і музикознавства (Б. Асафев, Ю. Кремльов, І. Ляшенко та ін.). Психологічне підґрунтя творчої індивідуальності інструменталіста як показника його виконавської майстерності розглянуто Л. Бочкарьовим, О. Вінцинським, Г. Тарасовим, В. Ражнікова, Ю.Цагареллі та ін.

Мета даної статті полягає у спробі прослідкувати втілення загальних завдань музичної педагогіки на заняттях в інструментальному класі.

Виклад основного матеріалу. Завдання педагога-інструменталіста досить складні, іноді стосуються відносно часткових питань, а в інших випадках проходять через весь процес занять. Завдання музичної педагогіки беруть витoki з тих проблем, які виникають під час занять в інструментальному класі: це – виховання учнів, розвиток їх музичних здібностей та всебічність музично-інструментальної підготовки.

Як і в будь-якій педагогічній діяльності, при навчанні в інструментальному класі в якості організуючого і керівного початку виступають основні положення загальної педагогіки. Крім того, в роботі педагога-музиканта завжди втілюються вимоги високої

художньої змістовності виконання у поєднанні з професійною майстерністю.

Питання виховання учнів послідовно розглядаються в курсі загальної педагогіки, де метою є вивчення різних проблем виховання, розвитку та формування особистості учня. В процесі навчання в інструментальному класі учні отримують знання, що мають велике виховне значення та формує систему їх цінностей. Крім того, розвиваються здібності учнів, їх мислення. В свою чергу, методи педагогічного впливу з виховною метою завжди пов'язані з передачею учням конкретних знань.

Навчання не може бути відокремленим від виховання – ця закономірність лежить в основі педагогічної діяльності. В роботі педагога-інструменталіста виховання учня тісно пов'язане безпосередньо з професійною стороною занять. Незалежно від рівня підготовки учня педагог навчає його музиці. Але виховання в музиці не може відбуватися без розвитку моральних якостей особистості, загально-естетичного виховання учнів, що при навчанні в інструментальному класі є основною органічною частиною самого предмета навчання. Все це вимагає від викладача різноманітних та всебічних знань, професійної майстерності, визначених особистих якостей та відданості мистецтву, своїй професії, глибокого інтересу до кожного окремого учня і його розвитку.

Музична педагогіка розглядає питання виховання та навчання виконавців на музичному інструменті і є багатопланою дисципліною. Виховання учнів, розвиток їх музичних здібностей, всебічність музично-інструментальної підготовки – завдання викладача-інструменталіста, що вирішуються ним на кожному уроці.

Основні принципи сучасної дидактики на основі врахування базових наукових дисциплін мистецької освіти дозволяють визначити провідні напрямки методичного забезпечення відносно викладання музичного інструмента, таких як: гуманізм і демократизм, єдність національного і загальнолюдського, природовідповідність і культуровідповідність, безперервність і наступність, єдність навчання і виховання, спрямованість на вирішення завдань освіти, розвитку, виховання, зв'язку теорії з практикою, свідомість і активність, доступність і наочність, систематичність і послідовність, творче спрямування навчання.

Інтенсивний і всебічний розвиток здібностей учня в ході гри на інструменті – у цьому специфіка викладання музично-виконавських дисциплін у педагогічних учбових закладах. Засоби й методи навчання у системі музичного виховання та навчання насамперед повинні бути універсальними за характером та синтетичними за структурою. З одного боку, ці методи й засоби повинні бути безпосередньо пов'язані з виконавським оволодінням творів учнем. З іншого боку, необхідно, щоб ці методи й засоби навчальної діяльності максимально сприяли загальному музичному розвитку учнів. Увага до завдання формування й розвитку всього комплексу здібностей учнів – головна вимога розвиваючого навчання в класі музичного інструмента.

Гармонійний розвиток учня у процесі музично-виконавської підготовки є одним із найважливіших завдань музичної педагогіки сьогодення, оскільки сучасна освіта орієнтується на гуманізацію, на відродження національно-історичних традицій, на формування людини з високим рівнем духовності, здатної зберігати й приумножувати культурні надбання нації. Вирішення цієї проблеми пов'язане із залученням кожного учня до реальної співтворчості та до інтелектуального діалогу у процесі засвоєння мистецьких цінностей, що відбувається головним чином під час опанування музичного інструмента, творчо-пошукового процесу пізнання й інтерпретації музичних творів.

Слід зазначити, що багатоскладова комплексна природа виконавського мистецтва, його традиції та особливості функціонування в сучасному музичному житті суспільства зумовлюють змінність поглядів педагогів-музикантів різних поколінь на виконавську діяльність та наповнюють новим змістом процес виконавської підготовки. Загальним завданням сучасної музично-виконавської підготовки є розвиток любові до музичного мистецтва, осмисленості сприйняття та здібності до емоційного відгуку на нього, забезпечення всебічного оволодіння музично-виконавськими навичками й уміннями, які дозволяють учням виконувати музичні твори різних стилів і жанрів, розкривати їх художньо-образний зміст, висловлюючи при цьому своє ставлення та проявляючи власне розуміння. Нині існує ґрунтовна методична система навчання гри на музичному інструменті, розвитку слухо-творчої сфери та музичного мислення, оволодіння інструментально-технічними навичками. Ці питання висвітлені в працях відомих вітчизняних та зарубіжних педагогів-музикантів (О. Алексєєв, Л. Баренбойм,

Т. Беркман, Т. Воробкевич, О. Гольденвейзер, Й. Гофман, Б. Землянський, Г. Коган, Н. Любомудрова, В. Макаров, К. Мартінсон, Б. Міліч, Я. Мільштейн, Г. Нейгауз та ін.).

У сучасних науково-педагогічних працях, присвячених питанням змісту, форми та методів музичної освіти й виховання (А. Король, Т. Кротова, Л. Кузьминська, В. Рагозіна, В. Холоденко та ін.) проблема розвитку учнів посідає одне з чільних місць. По-різному визначаючи структуру творчого процесу та характеризуючи прояви творчості в їх різновидах, дослідники встановлюють тісний зв'язок між розвитком інтелектуально-пізнавальної сфери, загальної культури особистості та її творчим потенціалом, підкреслюючи важливість не лише результатів творчості, а насамперед тих змін, котрих зазнає суб'єкт творчої діяльності. У зв'язку з цим, головним завданням постає така організація роботи, за якої учень міг би якнайкраще розвивати свої здібності, бути задоволеним результатом діяльності, отримувати насолоду від спілкування з музикою.

Традиційна методика навчання гри на інструменті в більшості випадків спрямована на технологічну однобічність розвитку учнів; засвоєння теоретичної інформації відбувається переважно відокремлено, без тісного зв'язку з виконавським процесом. Це заважає практично застосовувати знання, а засвоєний учнями протягом року репертуар та оволодіння виконавською майстерністю обмежує їх музично-естетичні враження, не створює можливості для мистецької самореалізації в процесі інтерпретації музичних творів. Ускладнення програмних вимог від класу до класу, без зв'язку з життєвим та виконавським досвідом учнів, відсутність їх власного творчого ставлення до музично-виконавської діяльності призводить до того, що вони припиняють навчання в позашкільних спеціалізованих мистецьких закладах або після завершення курсу не бажають продовжувати музичну освіту, не орієнтуються в музичному просторі та не стають справжніми цінителями мистецтва. Тож традиційний зміст і технології музично-виконавської підготовки в умовах навчально-виховного процесу не відповідають сучасним вимогам і потребують забезпечення комплексного впливу усіх елементів системи музичної освіти та передбачають цілеспрямоване вмотивоване використання найбільш ефективних педагогічних технологій.

Ведучим фактором процесу розвитку учнів інструментального класу є систематичне, послідовне засвоєння вихованцями музично-теоретичної інформації та технологічних художньо-виконавських умінь, формування естетичного ставлення до музики,

комплексний розвиток загальних, музичних, творчих здібностей. Процес навчання в інструментальному класі ґрунтується на засадах органічної єдності музичного виховання, що являє собою цілеспрямований, систематичний розвиток музичної культури та музичних здібностей особистості; виховання емоційного відгуку на музику, розуміння й глибокого переживання її змісту; музичної освіти, котра розглядається як процес засвоєння знань, умінь та навичок, отриманих під час навчання та необхідних для музичної діяльності, що створює найкращі можливості для становлення особистості [1].

Виконавство як вид діяльності в інструментальному класі розвиває художньо-творчі здібності особистості, позитивні риси характеру, допомагає виробити власні життєві орієнтири через переживання та виконавську співтворчість в ході реалізації авторського задуму. Це створює певне напруження духовної сфери суб'єкта навчання, оскільки сприяє передаванню змістовної сутності музичного твору, його художніх образів, думок і почуттів, потребує активності, творчої ініціативи. Змістом у мистецтві традиційно вважають всі смислово-інформативні компоненти твору, які виражають собою ідею, ціннісні орієнтири, тобто над матеріальну, духовну інформацію, пропущену крізь людську свідомість.

Отже, необхідною передумовою виконавської діяльності є здатність до переробки конкретних звукових музичних уявлень у художній образ, котрий М. Коган називає плодом духовної діяльності людини, що одночасно є «переживанням, поняттям, ідеєю, ідеалом»; такий образ «відкритий для співтворчості людей, які його сприймають, повинні його пережити, інтерпретувати, «прикласти» до свого власного досвіду та духовного світу, тим самим продовжуючи творчий процес, розпочатий митцем» [2, с. 19].

Створення виконавського образу музичного твору в уявленні студента надає можливість вільно орієнтуватись у виборі засобів його втілення, формує певний план дії при постановці та при реалізації художньо-виконавських завдань, визначає шляхи й прийоми роботи над подоланням звукових і технічних труднощів, розвиває його художню, виконавську самостійність. Усвідомлення образу забезпечує не тільки творче ставлення до музичного твору, а й допомагає обрати його найкращий виконавський варіант, здійснює контроль за якістю виконання. О. Гольденвейзер підкреслює: «Тільки якщо у виконавця є ясний художній намір, якщо музика звучить у нього всередині, він зуміє використати і свої технічні ресурси, і, по

можливості подолати недосконалість інструмента, та головне – захопити слухачів» [3, с. 130].

Виконавська діяльність передбачає не тільки проникнення у виразно-смыслову сутність музичної мови, але й усвідомлення конструктивно-логічних принципів побудови матеріалу, вміння розібратись у нотному тексті музичного твору, у стильових та жанрових ознаках, в особливостях будови, створюючи на його основі власний виконавський задум. Об активне розуміння музичних явищ в цілому або окремого художнього твору потребує залучення знань із різних галузей, що допоможе сформувати всебічне й цілісне уявлення про зміст музичного твору та ефективно здійснювати музично-виконавську діяльність.

Цілісне пізнання творів мистецтва, осягнення їх емоційно-образного змісту, розуміння нотного тексту як засобу передачі художньої інформації, оволодіння основами виконавської техніки та здатність адекватно вирішувати художні задачі, спираючись на міцну музично-теоретичну базу – все це завдання для навчання та розвитку учня-музиканта.

Висновки. Методична підготовка майбутнього вчителя музики передбачає знання методик викладання фахових дисциплін, що вивчаються на музичних відділеннях музично-педагогічних та мистецьких факультетів. Спонукає студента до усвідомлення тих чи інших моментів педагогічної діяльності, пов'язаних із його власним музично-практичним досвідом, спрямувати його в цьому відношенні повинні заняття з методики викладання музичного інструмента, аналіз відповідних сторін роботи з учнями.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Музыкальная энциклопедия. – М. : Советский композитор, 1976. – Т.3. – С. 755–765.
- Каган М. С. Музыка в мире искусств / М. С. Каган. – Спб.: Ut, 1996. – 232 с.
- Гольденвейзер А. Советы педагога-пианиста / А. Гольденвейзер // Пианисты рассказывают. Вып. 1. – М. : Музыка, 1990. – С. 119–132.
- Зязюн І. А. Краса педагогічної дії / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К., 1997.
- Мильштейн Я. И. Вопросы теории и истории исполнительства: Сб. статей / Я. И. Мильштейн. – М. : Советский композитор, 1983. – 266 с.
- Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін / О. П. Рудницька. – К., 1998. – С. 38–53.
- Фейгин М. Индивидуальность ученика и искусство педагога / М. Фейгин. – М. : Музыка, 1975. – 112 с.
- Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. Записки педагога / Г. Г. Нейгауз. – М. : Музыка, 1988. – 240 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Свещинська Наталя Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін мистецького факультету Кіровоградського

державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики.

УДК 372.878

**МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ
ТА ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ**

Тетяна СИРОТЮК (Київ)

Постановка проблеми. Глобалізаційна та євроінтеграційна направленість соціально-культурного розвитку, зокрема освітньої сфери, має відбуватись з урахуванням національно-духовних світоглядних постулатів. Комплекс суперечностей між загальносвітовими особливостями трансформації освітньої парадигми та національно-локальною специфікою її реформування може викликати загрозу нівелювання етнічних традицій – власне культурних, духовних, моральних, естетичних. Тому виникає потреба вироблення концептуальних засад освітнього розвитку, призначення яких, на думку І. Зязюна, полягає в тому, щоб «захистити освіту, яка гарантує збереження і розвиток національної і духовної самобутності будь-якого народу, його культури – неперехідної святині, без якої немає і не може бути ні свободи особистості, ні свободи народу, ні незалежної країни. За наявності основних ідей у суспільстві (ідеології), їхньої практичної реалізації, воно (суспільство) отримує динамічну, гнучку і внутрішньо стійку систему освіти, орієнтовану на історично-культурні особливості держави, її сучасні і перспективні потреби, з одночасним передбаченням її органічного входження у світовий освітній простір» [2, с. 23].

На сьогодні особливого соціокультурного значення набула фундаментальна підготовка творчих, науково-активних, інтелектуально ерудованих учителів і викладачів, яка здійснюється передусім у педагогічних університетах. У процесі взаємодії глобалізаційних, євроінтеграційних та локально-національних світоглядних тенденцій актуальним залишається питання підвищення ефективності музичної підготовки, основною метою якої є формування національно свідомої особистості, професійно-компетентного, культурно-ерудованого вчителя музики та художньої культури.

Аналіз досліджень і публікацій. У науково-методологічній літературі ми знаходимо різні підходи до класифікації методів навчання. Сучасні науковці з-поміж

яких: Е Абдулін, Д. Кабалевський, О. Любова, О. Михайличенко, О. Ніколаєва, О. Олексюк, Е. Печерська, Т. Рейзенкінд, В. Черкасов пропонують різні типи методів навчання. Тематика нашого дослідження доповнює наукові пошуки вище зазначених авторів, уможливорює висловити власний погляд на зміст методів навчання в музично-педагогічній освіті.

Виклад основного матеріалу. Система музичної підготовки майбутніх вчителів музики і співів та художньої культури ґрунтується на культурологічному підході. Культурологічний підхід до модернізації освіти, на думку І. Зязюна, має глобальну мету – формування людини культури, здатної з максимальною ефективністю реалізувати свої індивідуальні здібності і свої інтелектуальні та моральні можливості, якій притаманна потреба і пристрасть до самореалізації, адже людина культури – це втілення зрізів культурного начала в людині: свободи, гуманності, творчості, духовності, адаптивності [1]. Відповідно вчитель музики та художньої культури має формуватись як людина культури – духовна особистість, з високим рівнем громадянської самосвідомості, яка орієнтована на систему загальнолюдських цінностей, опановує світову і національну культуру, яка здатна до життя в умовах діалогу культур, якій властиве прагнення до життєтворчості.

Слід зазначити, що для досягнення якісної музичної підготовки майбутніх учителів музики та художньої культури ми рекомендуємо застосовувати наступні методи навчання: вербалізація змісту художніх творів; демонстрація художніх творів (їх фрагментів); художнє ілюстрування словесних пояснень; художнє вправлення; виконання етюдів; створення ескізів; інтерпретаційне опрацювання; варіантна розробка; імпровізація; створення художніх образів [3].

Вербалізація змісту художніх творів – метод, який зорієнтовано на досягнення глибокого усвідомлення майбутнім учителем музики та художньої культури внутрішньої сутності художніх образів, характеристику їх